

УДК 372.474+ 159.923

DOI 10.31652/2415-7872-2020-62-14-24

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА ОСНОВІ ГУМАННОЇ ВЗАЄМОДІЇ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З РОЗМОВНОЇ ПРАКТИКИ

О. С. Бойван

orcid.org/ 0000-0002-3512-0315

І. М. Запукхляк

orcid.org/ 0000-0001-6998-7788

У статті висвітлено теорію необхідності розвитку критичного мислення на основі гуманної взаємодії студентів на заняттях із розмовної практики й охарактеризовано теоретичні складові досліджуваної проблематики на основі аналізу різноманітних наукових джерел. Установлено, що студент, який уміє критично мислити, володіє різноманітними способами інтерпретації й оцінки навчальної інформації, здатний виділяти протиріччя й типи наявних структур, аргументувати свій погляд, опираючись не тільки на логіку, але й на позицію співрозмовника. Акцентовано увагу на тому, що критичне мислення стає плідним тоді, коли основа його формування відбувається в позитивно-емоційному середовищі, у процесі гуманної співпраці, тобто значущість технології розвитку критичного мислення полягає в характері взаємовідносин усіх учасників навчально-виховного процесу, коли на заняттях створюється особлива атмосфера взаємодовіри, взаємодопомоги та успіху.

Ключові слова: критичне мислення, інтерпретація, аргументація, гуманна взаємодія, опрацювання інформації, прийняття рішень, співробітництво.

THE DEVELOPMENT OF THE CRITICAL THINKING BASED ON THE HUMANE INTERACTION OF THE STUDENTS ON THE LESSONS OF SPEAKING PRACTICE

O. Boivan, I. Zapukhliak

The article deals with the theory of necessity of the development of critical thinking on the basis of humane interaction of the students during the lessons of speaking practice. Theoretical components of the problem are described on the the analysis of scientific sources. It is established that a student who is able to think critically, has a variety of ways to interpret and evaluate educational information, he is able to identify contradictions and types of the given structures, and express his attitude concerning his own logic, and also the position of the opponent. We emphasize that critical thinking becomes useful when the basis of its formation occurs in a positive-emotional environment, in the process of humane cooperation. The technology of the development of critical thinking can be found in the nature of the relationships of all participants of the educational process, when a special atmosphere of trust and success is created. It is noticed that pedagogical cooperation, which is one of the components of successful development of humane relations in the students' society, is of great importance for the formation of humane relations. This component is necessary for the critical thinking skills.

It is concluded that the properly organized pedagogical work is also important for the formation of critical thinking on the basis of humane interaction among students of higher educational establishments. We are convinced that it is necessary to use various forms and methods of organization of students' work; you need to create an atmosphere of interest and success for everyone in the work; motivate students to find different ways to accomplish a task in class; apply tasks that allow you to choose the type and form of subject material; create pedagogical communication situations that allow students, to show the initiative, independence, activity in the choice of ways of their work.

Keywords: critical thinking, interpretation, argumentation, humane interaction, processing of information, decision making, cooperation.

Освітні реформи, що відбуваються в Україні, мають тісний зв'язок з реалізацією Національної стратегії розвитку освіти в державі на період до 2021 року та інших нормативних документів, є супроводжуваними до масштабних реорганізацій в освіті в цілому та в іншомовній підготовці у вищих навчальних закладах зокрема. Розширення міжнародної інтеграції, переорієнтація навчально-виховних цілей при вивченні іноземної мови на формування суб'єкта міжкультурної комунікації з чітким самовизначенням і ще багато інших чинників, зумовили категоричне переосмислення педагогічних упливів та методик, що зосереджені на критичному аналізі та евристичних характеристиках.

У період таких суспільних змін очевидним є те, що самоцінність знань переосмислюється, зростає роль умінь здобувати, обробляти інформацію, одержану з різних джерел, застосовувати її для особистого розвитку та самовдосконалення. Сьогодні залишається актуальним твердження видатного американського мислителя минулого століття Джона Дьюї, що фундаментальна мета сучасної освіти полягає не в наданні

інформації вихованцям, а в тому, щоб розвивати критичний спосіб мислення, навички мислення, котрі дають змогу адекватно оцінювати нові обставини й формувати стратегію подолання проблем, які в них криються [1].

Перед сучасною вищою школою постало завдання – виховати людину незалежну, вільну, здатну толерантно відстоювати власну думку, аналітично розглядати досліджувану проблему, розкладаючи її на частини, віднявши від цілого або додавши менші пропорції та створити цілісність; досліджувати першоджерела, у силу яких міркування реципієнта мають перетворитися на доказові. Недаремно критичне мислення є антиподом догматичному, воно піднімає людину до рівня Людини, якою не можна маніпулювати, яка не боїться мислити, оцінювати, порівнювати. Тому розвиток критичного мислення потрібен не лише самому вихованцю, а є незаперечною умовою суспільного прогресу [6]. Установлено, що студент, який уміє критично мислити, володіє різноманітними способами інтерпретації й оцінки навчальної інформації, здатний виділяти протиріччя й типи наявних структур, аргументувати свій погляд, опираючись не тільки на логіку, але й на уяву співрозмовника.

Заслужений професор філософії Метью Ліпман, фундатор Інституту критичного мислення США, підкреслює відповідність критичного мислення завданню вдосконалення початкової, середньої та вищої освіти. Це він пояснює поступовими зрушеннями, які відбуваються в освіті – від запам'ятовування до осмислення [4, с.17-18].

Залучення студентів до процесу активного навчання, коли вони не просто запам'ятовують навчальний матеріал, а й запитують, досліджують, творять, вирішують, інтерпретують та дебатують за його змістом, вважається вдалою педагогічною практикою. Відповідно до думки М.Ліпмана, критичне мислення є «майстерним, відповідальним мисленням, яке сприяє доброму судженню, оскільки воно: а) ґрунтується на критеріях, б) є таким, що самокоригується, в) є чутливим до контексту» [3, с. 8]

На нашу думку, критичне мислення стає плідним тоді, коли основа його формування відбувається в позитивно-емоційному середовищі, тому в статті акцентуємо увагу на розвиток критичного мислення на основі гуманної взаємодії студентів на заняттях із розмовної практики. Прагнемо довести, що саме гуманні суб'єктні стосунки сприяють становленню внутрішнього психологічного комфорту кожного учасника окремо і як результат, це стає загальним процесом взаємодії, підтримки, комфорту в спільних діях.

Проблема розвитку критичного мислення є одним із загальноновизнаних напрямів у зарубіжній педагогіці й психології. Зокрема, над цим питанням працюють Д. Брунер, Дж. Гілфорд, М. Ліпман, Д. Стил, Ч. Темпл, С. Уолтер, Д. Халперн, В. Оконь та інші. Дослідження розвитку критичного мислення спираються на загальні принципи й закономірності, розроблені вітчизняними вченими, такими як-от: В. Біблер, А. Брушлинський, Д. Вількєєв, Н. Дайрі, З. Калмикова, Г. Костюк, І. Лернер, О. Лук, О. Матюшкін, С. Максименко, М. Махмутов, Б. Теплов, С. Рубіншейн, О. Тихомиров, В. Шубинський. У педагогіці ці питання розробляли С. Векслер, М. Кларін, О. Марченко, Л. Рибалко, В. Синельников, Р. Суровцева та інші.

Інтерес до технології критичного мислення, як освітньої інновації, з'явився в Україні наприкінці ХХ ст. Український академік, відомий дослідник проблеми критичного мислення О.В.Тягло акцентував увагу на важливості й значущості розвитку критичного мислення в умовах інформаційного суспільства, оскільки воно є не тільки наслідком демократії, а й важливим чинником її формування. На думку О. Тягла, критичне мислення забезпечує систематичне вдосконалення процесу й результатів розумової діяльності на основі її критичного аналізу, розуміння та оцінки. Учений трактує критичне мислення як активність розуму, спрямованого на виявлення й виправлення своїх помилок, точність тверджень і обґрунтованість міркувань [9, с. 26-27].

Достатньо широко розглядає підходи до визначення сутності зазначеної проблеми український дослідник С.Терно, визначаючи критичне мислення як наукове мислення, суть якого полягає в прийнятті ретельно обміркованих та зважених рішень стосовно довіри до будь-якого твердження: мусимо ми його сприйняти чи відкинути або відкласти, а також ступінь упевненості, з яким ми це робимо. Він вважає, що до основних рис критичного мислення слід віднести такі вміння:

- 1) робити логічні умовиводи;
- 2) приймати обґрунтовані рішення;
- 3) давати оцінку позитивних і негативних рис як отриманої інформації, так і самого розумового процесу;
- 4) бути спрямованим на результат.

Це мислення, що характеризується контрольованістю, обґрунтованістю та цілеспрямованістю. Його використовують для розв'язання задач, формулювання висновків, ймовірнісної оцінки та прийняття рішень [8, с. 13-15].

Якщо узагальнити думки багатьох дослідників, критичне мислення постає як складновимірне соціально-психологічне явище і особливий спосіб стратегічного сприйняття, що є сукупністю розумових процедур, опанування якими передбачає вільне використання людиною мисленневих операцій високого

рівня, що застосовуються для опрацювання інформації, формулювання цілеспрямованих висновків і усвідомлене прийняття рішень для активності дій.

Мета статті: на основі аналізу наукових джерел схарактеризувати процес розвитку критичного мислення на основі гуманної взаємодії студентів на заняттях з розмовної практики.

На думку В. Козири, здатність критично мислити є досить цінним умінням для людини XXI століття, вимушеної практично безперервно перебувати під інформаційним тиском і численними спробами інформаційного маніпулювання свідомістю громадян, у комунікаційних контактах із іншими людьми тощо. До цього додаються швидкі соціально-економічні зміни й трансформація щоденного буття. Для кожної людини існує, щонайменше, три причини, чому саме зараз необхідно розвивати критичне мислення?

1. Мова, що використовується людьми, часто є маніпулятивною, двозначною. Крім того, ми мислимо стереотипами, говоримо стереотипами.

2. Усі ЗМІ контролюються або великими корпораціями, або політиками, які часто маніпулюють нашими поглядами. Зараз над нами прокочуються хвилі інформаційної війни й багато хто тоне в них.

3. Інтернет усе частіше стає для нас основним джерелом інформації. Тому, якщо ми хочемо бути дійсно самостійними й успішними у своїй діяльності, нам треба стати критичними мислителями [2].

Значущість технології розвитку критичного мислення полягає в характері взаємовідносин усіх учасників навчально-виховного процесу: на занятті створюється особлива атмосфера взаємодовіри, взаємодопомоги та успіху з обов'язковим позитивним заохоченням; використовуються стилі спілкування на основі партнерства й спільної діяльності; педагог не навчає, а організовує процес і без категоричності та авторитарності співпрацює із студентами, навчаючись і самовдосконалюючись разом із ними.

Критичне мислення входить до загальної структури мислення в процесі пізнання і є мисленням вищого порядку. Структура мислення виглядає наступним чином: загальне мислення; предметне мислення (історичне, математичне тощо); критичне мислення [7].

Кожний наступний рівень включає в себе попередній:

1) загальне мислення – це загальний процес обробки інформації;

2) предметне мислення – це процес обробки інформації з певного предмета за допомогою методів наукового дослідження, збагачений предметними та методологічними знаннями;

3) критичне мислення – це процес контролю за перебігом загального та предметного мислення, їх удосконалення. Кожний тип мислення має свій змістовний (знання) та операційний (процедури) блоки.

Грунтуючись на загальних характеристиках поняття критичного мислення, можемо стверджувати, що критично мисляча людина може з легкістю ставити потрібні запитання, виділяти головне, тобто реферувати почуте й прочитане; розпізнавати потрібну інформацію й необ'єктивні судження; відокремлювати факти від суб'єктивної думки, робити порівняння; виявляти причинно-наслідкові зв'язки; аргументувати власні варіанти рішень; робити висновки та перевіряти їх на практиці. Усі ці складові можна зреалізувати ефективніше, коли загальний психологічний клімат у студентській групі сприяє особистій активності та взаємній роботі. У нашому дослідженні акцентуємо увагу саме на побудові гуманних стосунків між реципієнтами для більшого результату у формуванні саме критичного мислення.

У психологічному тлумачному словнику дається таке визначення поняття «міжособистісні стосунки» – це суб'єктивно пережиті взаємини між людьми, що об'єктивно виявляються в характері й способах взаємного впливу людей в процесі спільної діяльності та спілкування, система установок, орієнтацій, очікувань, стереотипів та інших диспозицій, через які люди сприймають й оцінюють один одного. Ці диспозиції опосередковуються змістом, метою, цінностями та організацією спільної діяльності й виступають основою формування соціально-психологічного клімату в групі [10, с. 54].

А. Петровський виділяє три найбільш загальні види стосунків: емоційні, що складаються безпосередньо в процесі спільної діяльності; міжособистісні, опосередковані цілями спільної діяльності; стосунки, що характеризуються відповідальністю і залежністю [5]. Таким чином, стосунки – це зв'язки, що виникають в процесах навчання та виховання, під час яких особистість контактує з людьми й предметами, відбувається її фізичний та духовний розвиток. Визначним у розвитку особистості вихованця виступає його позитивне ставлення до людей.

Для формування гуманних стосунків у студентів, які не визначаються симпатіями, антипатіями, важливого значення набуває педагогічне співробітництво, що виступає однією із складових успішного розвитку гуманних стосунків у вихованців вищих навчальних закладів. Ця складова є допоміжною для повноцінно-вдалого формування здатностей до критичного мислення та сприйняття. Педагогічне співробітництво як важливий елемент гуманних стосунків – це така організація спільної діяльності, що побудована на принципах рівної значущості, доповнюваності, демократичної відкритості, добровільної відповідальності в досягненні спільних цілей і результатів діяльності. Гуманні стосунки виникають під впливом внутрішніх переконань кожного з його учасників і не є вимогою педагогів. Тому, безперечною характеристикою гуманних взаємин є їхня сталість та систематичність.

Зважаючи на сказане вище, можна зробити висновок, що таким чином організована педагогічна робота є важливою у формуванні критичного мислення на основі гуманної взаємодії у студентів вищих навчальних закладів. Педагогічне співробітництво, на відміну від авторитаризму, є, перш за все, природний тип виховної взаємодії, оскільки постає діалогом реальних людей із їхніми потребами й особливостями, тоді як авторитарність – це взаємодія не людей, а їхніх соціальних ролей, що неминуче веде до певних викривлень, породжує штучність у стильових рішеннях спілкування педагога із вихованцями. Саме таке співробітництво спонукає педагога до активного, творчого й рефлексивного пошуку шляхів ефективної виховної взаємодії.

Уважаємо, що варто мати певні схеми-поради, що зроблять ефективнішим упровадження технології розвитку критичного мислення у студентському середовищі: 1) необхідно використовувати різноманітні форми та методи організації роботи студентів, що дозволяють розкрити їхні знання та вміння відносно запропонованої теми; 2) потрібно створювати атмосферу зацікавленості та успіху кожного в роботі; 3) стимулювати студентів до пошуку різноманітних способів виконання завдання на занятті; 4) варто застосовувати завдання, які дозволяють обирати тип, вид і форму предметного матеріалу (словесну, графічну, умовно-символічну тощо); 5) необхідно створювати педагогічні ситуації спілкування, які дозволяють вихованцям, незалежно від їхньої готовності, проявляти ініціативу, самостійність, активність у виборі способів роботи; 6) при виставленні оцінок аналізувати не лише правильність відповіді, але й її самостійність, оригінальність, прагнення шукати й знаходити різноманітні способи виконання завдання.

Для прикладу візьмемо фрагменти занять з тем «Travelling. Staying at Hotel».

Read the travel stories and tell your groupmates whose adventures impressed you greatly. Answer the questions.

Text A

James Bowthorpe, aged 31, became the fastest man to cycle round the globe when he arrived at Hyde Park in London on September 19th 2009. It took him just 176 days to travel through 20 countries on his epic 18 000-mile (29 000 km) journey. James pedalled out of the English capital, his home town, carrying 30 kilos of gear which included a GPS tracking system, camera batteries and a phone; all powered by a dynamo connected to his bike.

He was sponsored by a British newspaper and managed to raise over £ 58 000 for research into Parkinson's disease. He crossed mountains and deserts, rode along terrifying highways, battled against strong winds, collided with a wombat in Australia, broke his back brake and had to fix numerous punctures. In Thailand he was so ill that he lost a fifth of his body weight and had to spend 3 days in bed to recover. His other low points included being attacked by a gang of men (and then thankfully being rescued by a couple of teenagers).

Text B

Rosie Swale Pope, a grandmother from Wales, took five years to run around the world. She was 61 when she completed her round-the-world trip in August 2008. Her 20 000 mile (32 190 km) journey, which took her through the Northern Hemisphere including Europe, America, Greenland and Iceland, raised funds for a Russian orphanage and promoted cancer awareness. Rosie carried her equipment on a small trailer as she ran. She either camped at night or stayed with people she met on the way. She met lots of people on route; most of them friendly. She received 29 proposals of marriage (9 of them in Poland) and was rescued from the snow during a blizzard by a local in Alaska. Did she encounter any difficulties? As well as being hit by a bus, experiencing freezing temperature and suffering from pneumonia, she was knocked unconscious by an axe man as she was crossing a river. She also had to replace her running shoes 45 times.

Text C

Mike Perham was just 16 when he set off to circumnavigate the globe. He celebrated his 17th birthday alone in the Indian Ocean on his 50-foot (15 m) racing yacht. A birthday party for one might not sound like much fun to the average teen. Other less enjoyable parts of the trip included numerous stops to repair the yacht's rudder and autopilot, accidentally falling over board into the water and terrible storms in open sea. One of the most tedious aspects of the trip was having to put up with a diet of 'icky' freeze-dried food. Against these odds British teenager, Mike completed his 28 000 mile (45 000 km) sea voyage in 9 months and became the youngest person to sail solo around the world in August 2009. Many people say that 16 is too young to sail around the world alone. But Mike's father was confident that his son had the physical strength, mental capacity and technical ability necessary for the trip.

Advice for round-the-world travellers

Here is some advice for round-the-world travellers from the 'World traveller' website. Read the advice and tick if you agree / disagree or are not sure about each statement. Compare your list with your group and explain your ideas.

Agree Disagree Not sure

Learn the language of each place you plan to visit.

Find a sponsor to provide money while you are travelling.

Make sure you are fit before you begin your trip.

Reserve hotel room in each country you will visit.

Check your equipment at the start of each day of your journey

Take lots of clothes

You must be at least 18 to travel alone

Take a laptop so that you can contact family and friends while you are away.

2. Answer the questions:

1. Have you ever stayed at the hotel? How often do you stay in a hotel? When?

2. What's your worst hotel experience? The best one ?

3. When you travel where do you usually stay?

4. What are some problems you can encounter in a hotel?

5. Has a hotel staff ever ripped you off?

3. Finish the dialogue:

F1: (phone ringing) France Hotel, can I help you?

M1: Yes, I'd like to find out about your room rates in June, please.

F1: One moment, please. I'll put you through to reservations.

F2: (click) Reservations, can I help you?

M1: Yes, I'm enquiring about room rates in June, please.

F2: Yes, of course, sir. Do you have specific dates in mind?

M1: Yes, we're thinking of coming up the weekend of the 8th of June and staying for about a week, going back on Saturday the 13th or Sunday the 14th.

F2: I see, sir. And for how many people would that be?

M1: Well, there's myself, my wife and our three children (boys). They're 12, 9.

F2: Well, there are various options. (Typing) We could do a double for you and your wife, and a room with three singles for your children. Not adjacent though.

M1: Is it not possible to have a family room for all of us?

F2: Yes, that is a possibility. Just let me check those dates for you. It is a very busy time of year, as I'm sure you realise!

M1: Yes, I appreciate that.

F2: Mmm (typing), ah. Well, I can offer you a family room for the nights of Saturday the 8th through to the night of Thursday the 11th, but I'm afraid there are no family rooms for the second weekend. They're all booked already, I'm afraid.

M1: Oh dear. Er, so that would mean either leaving on Friday or moving to two rooms for the last one or two nights, would it?

F2: Yes, I'm afraid so... but I see we do have a suite available for all the nights you're interested in. That would give you two separate bedrooms, a sitting room, bathroom of course, and the one we have available also has a large balcony and a terrific sea view.

M1: Oh! That sounds wonderful. But what about the price?.....

F2:

M1:

F2:

M1:

4. Imagine you are staying in a hotel. Which of these is the worst problem? Which of these isn't so important?

Your room is on the 2nd floor. The lift doesn't work.

There isn't a towel in the bathroom.

Your door doesn't lock.

There's a spider in the bath.

Your bedside lamp doesn't work.

There's a coffee mark on the pillowcase.

There's a hair in the bathtub.

It's rather cold in the accommodation.

The window in your room is cracked.

5. Role play in pairs:

Situation 1. You want to book a hotel room.

Situation 2. You have problems with your room: like the tub is dirty, there's something wrong with the toilet, the air conditioner doesn't work, etc.

Situation 3. You want to check out but you don't have enough money to pay for all the services you have used.

Situation 4. You are calling to report about cockroach problem.

Situation 5. You are asking the concierge for sightseeing advice.

Як бачимо, такі вправління орієнтовані в основному на розвиток комунікативних умінь на основі критичного мислення. Студент обдумує, аналізує, заперечує або погоджується та робить відповідні висновки. Особливо вправи 4, 5, до яких ми поступово підходили, використовуючи інші ефективні вправління. Звичайно, це лише дуже незначна кількість методик, які можна використовувати у практиці. У кожного вони мають свої особливості, слабкі та сильні сторони. Головне те, що не слід зупинятися на півшляху і не потрібно доводити справу до кінця. Приємно, коли спостерігаєш за результатом, що виник в процесі довгої та копіткої роботи.

«Навчання без розмірковування – марна праця», – стверджував Конфуцій. Таку ключову ідею прагнемо реалізувати в наших дослідженнях із чітким наміром постійної практики й упровадження. У педагогічних колах усього світу активно обговорюються питання: які характеристики сучасного вищого навчального закладу? Які навички потрібні нашим вихованцям, щоб бути успішними в житті? Викладачі розуміють, що сучасному поколінню потрібен зовсім інший набір умінь та компетентностей, ніж їхнім попередникам. Тож виникло збірне поняття «Навички XXI століття», які складаються з креативності, критичного мислення, комунікативних навичок, ІКТ-обізнаності, здатності до самонавчання та адаптації, інноваційності, інтерактивності тощо.

Беззаперечно те, що розвиток критичного мислення є найбільш популярним напрямом педагогічної діяльності в добу інтенсивних соціальних змін, коли неможливо діяти без постійного пристосування до нових політичних, інформаційних, економічних та інших обставин, оскільки без результативного знаходження відповідей на запитання, значну частину яких неможливо передбачити, неможливо продовжувати саморозвиток та ефективно навчання. Тому спостерігається поживлений інтерес до того, щоб люди XXI століття могли мислити критично. Саме критичне мислення виступає однією з потужних основ сучасної освітньої системи у вищій школі. Подальші дослідження цієї проблематики плануємо пов'язати з ІКТ-обізнаністю реципієнтів і надати детальні характеристики визначення та практичного застосування інформаційних технологій для формування критичного мислення.

Література

1. Дьюи Дж. Психология и педагогика мышления. / Дж. Дьюи // Пер. с англ. Н.М.Никольской. – Москва : Совершенство, 1997. – 208 с.
2. Козира В. М. Навчальне видання. Технологія розвитку критичного мислення у навчальному процесі / В. М. Козира // Навчально-методичний посібник для вчителів. – Тернопіль, 2017. – 57 с.
3. Кроуфорд А. Технології розвитку критичного мислення учнів / А.Кроуфорд, В.Саул, С.Метью, Д.Макінстер. – Київ : Вид-во “Плеяди”, 2006. – С.8.
4. Метью Ліпман. Чим може бути критичне мислення / М. Ліпман // Вісник програм шкільних обмінів. – 2006. – №27. – С.17-18.
5. Петровский А. В. Социальная психология коллектива / А. В. Петровский, В. В. Шкалинский. – Москва, 1978. – 176 с.
6. Суровцева Р. Педагогічні умови формування критичного мислення молодших школярів / Р. Суровцева // Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць. – Слов'янськ, 2009. – Випуск XLIV. – С. 130-137.
7. Такман Б. В. Педагогическая психология: от теории к практике / Т.Б. Такман // Пер. с англ. – Москва : Прогресс, 2002. – 572 с.
8. Терно С. Критичне мислення: чергова мода чи нагальна проблема / С. Терно // Історія в школах України. – 2007. – №4. – С.13-15.
9. Тягло О. Післямова до статей Метью Ліпмана і Марка Вайнштейна // Вісник програм шкільних обмінів. – 2006. – №27. – С.26.
10. Шапар В.Б. Психологічний тлумачний словник / В.Б. Шапар. – Харків : Прапор, 2004. – 640 с.

References

1. Diui J. Psihologia i pedagogika myshlenia / J. Diui // per. Z angl. N/M/ Nikolska. M. : Sovershenstvo, 1997. – 208 s.
2. Kozyra V. M. Tekhnolohiya rozvytku krytychnoho myslennia u navchalnomu protsesi / V. M. Kozyra // Navchalno-metodychnyi posibnyk dlia vchyteliv: Ternopil, 2017. – 57 s.
3. Crawford W. Tekhnolohii rozvytku krytychnoho myslennia uchniv; (Ed.). (2006). / A. Crawford, W. Saul, S. Matthew // K. : Vydavnytstvo “Pleyada”, 2006. – S. 8.
4. Matthew Lipman. Chym mozhe buty krytychne myslennia / M. Lipman // Visnyk program shkilnykh obminiv. 2006. – № 27. S.17-18.
5. Petrovskiy A.V. Sotsialnaya psihologiya kolektiva / A. V. Petrovskiy // M., 1978. – 176 s.

6. Surovtseva R. Pedagogichni umovy formuvannya krytychnoho myslennia u molodshykh shkoliariv / R. Surovtseva // Humanizatsiya navchalno-vykhovnoho protsesu: zbirnyk naukovykh prats Slovyansk, 2009. Vypusk XLIV: S. 130-137.
7. Takman B. V. Pedagogicheskaya psyhologiya ot teorii k praktike / B. Takman // per. z angl. M.: Progress, 2002. – 572 s.
8. Terno S. Krytychne myslennia: cherhova mod achy nahalna problema / S. Terno // Istorია v Ukrainskykh shkolah №4. 2007. – S. 13-15.
9. Tiahlo O. Pisliamova do stately Matthew Lipmanf i Markf Weinsteinf / O. Tiahlo // Visnyk prohram shkilnyh obminiv 2006. – № 27. S. 26.
10. Shapar V.B. Psykholohichni tлумachnyi slovnyk / V. Shapar // X.: Flag, 2004. – 640 s.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2020 р.

УДК 372.881.111.1

DOI 10.31652/2415-7872-2020-62-20-30

ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ГРАМАТИКИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Т. І. Кавицька

orcid.org/ 0000-0002-1528-9439

О. Г. Квасова

orcid.org/ 0000-0002-1479-0811

В. В. Осідак

orcid.org/ 0000-0001-7304-3026

У статті розглянуто формування вмінь критичного мислення як запоруки подолання труднощів у навчанні граматики студентів-філологів. Незважаючи на термін вивчення граматики, рівень володіння студентами граматичною стороною мовлення не завжди є задовільним. Дослідження, проведене авторами, засвідчило, що серед 63 студентів труднощі в навчанні англійської граматики на мовному факультеті переважно пов'язані з відсутністю сформованих у студентів умінь критичного мислення. Зазначені вміння формуються у процесі навчання за умови створення завдань і ситуацій, які стимулюють когнітивні процеси та розумову активність студентів на аналіз, узагальнення, критичний відбір інформації, оцінку дійсності тощо. Обґрунтована практика формування вмінь критичного мислення відповідає цілям викладання граматики на мовних факультетах та спирається на чотириетапний процес роботи з граматичним матеріалом. Практичним результатом проведеного аналізу формування вмінь критичного мислення є план занять із граматики англійської мови.

Ключові слова: когнітивні процеси, уміння критичного мислення, труднощі у навчанні граматики, усвідомлене засвоєння граматичного матеріалу.

DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING TO ENHANCE GRAMMAR LEARNING

T. Kavytska, O. Kvasova, V. Osidak

The chapter argues that the emphasis on cognitive processes and critical thinking in teaching grammar can bring the necessary enhancement of grammar skills. The survey prior to this research conducted among 63 fourth-year majors of Linguistics has revealed surprisingly limited awareness of the conceptual issues of morphology and syntax. The theoretical explanation underpinning the survey relies on the research in second language education that shows that the problem can be rooted in implicit grammar teaching of adult learners, which overlooks the role of mental operations lying at the core of grammatical meaning. Therefore, the research as well as the authors' teaching experience provides evidence to support the advantages of explicit language learning conditions. First, explicit teaching of grammar triggers critical thinking skills which become building blocks for the development and improvement of other skills such as writing and speaking. Second, the research in critical thinking substantiates the value of 'traditional' grammatical skills that involve identifying parts of speech or parts of the sentence and manipulating various grammatical forms to enhance fundamental aspects of critical thinking. In this context, consciousness-raising, which is a deliberate attempt at drawing explicit attention to a grammatical feature through structured input and focusing, noticing, attention and analysis, comparing and conceptualising can boost students' understanding of how the language works. Eventually, we expect that through consciousness-raising students can also become motivated self-learners. Drawing on this conclusion, the article presents a class design with the focus on cognitive processes and development of critical thinking skills in teaching English grammar.

Keywords: cognitive processes, critical thinking skills, consciousness-raising, explicit / implicit grammar teaching, noticing, Linguistics majors.